

de lage landen

CONTEXT BIJ CULTUUR UIT VLAANDEREN EN NEDERLAND / AUGUSTUS 2026 / € 19

VERENIGD IN VERSCHIL

WAAROM WE DE PACIFICATIE VAN GENT VIEREN

WILLEM VAN ORANJE, ARCHITECT VAN DE VREDE
LIEFDE VOOR HET NEDERLANDS IN KYIV
MARINA YEE EN DE ZES VAN ANTWERPEN

EDITO

- 4 **HET BELANG VAN
EEN BROZE VREDE**
TOM CHRISTIAENS

UITGELICHT

VERENIGD IN VERSCHIL

- 6 **DE PACIFICATIE VAN GENT
VOOR BEGINNERS**
GUIDO MARNEF
- 12 **AANLOOP EN NASLEEP:
EEN TIJDLIJN**
DE REDACTIE
- 14 **VERGETEN, VERGEVEN
EN WEER SAMENLEVEN**
ISABEL CASTEELS
- 20 **LUCAS D'HEERE EN
DE CALVINISTISCHE
REPUBLIC GENT**
ANNE-LAURE VAN BRUAENE
- 27 **WILLEM VAN ORANJE,
DE MAN DIE ONS
ZELFBEWUST MAAKTE**
RENÉ VAN STIPRIAAN
- 34 **DOOR DE OGEN
VAN DON JUAN**
YOLANDA RODRÍGUEZ PÉREZ EN
RAYMOND FAGEL
- 40 **VREDE HERDENKEN
OM STRIJD TE VOEREN**
MARNIX BEYEN

- 47 **PHILIPS GALLE,
HUMANIST MET MATE**
MANFRED SELLINK
- 54 **KLAAGZANGEN,
STRIJDDICHTEN
EN ANDERE PROPAGANDA**
JEROEN VANDOMMELE
- 60 **DE TAAL VAN DE BEVREDIGING**
NICOLINE VAN DER SIJS
- + HEDENDAAGSE STEMMEN
OVER DE PACIFICATIE**
PIETER COUPÉ

KUNST

- 66 **STRIPAUTEUR SIMON SPRUYT
SPEELT MET GROTE VERHALEN**
GERT MEESTERS
- 72 **POSTUME ZOENEN
VOOR MARINA YEE**
JEROEN MARIS
- 78 **VAN CONGO NAAR TERNEUZEN
MET RENZO MARTENS**
KARIN WOLFS

COLUMN

- 84 **VEILIG WANKELEN**
GERDIEN VERSCHOOR

TAAL

86 **NEDERLANDS LEREN VANUIT DE SCHUIKELDER**

OLHA PETRENKO

90 **GEZOCHT: AI-MODELLEN VOOR HET NEDERLANDS**

MARTEN VAN DER MEULEN

VL

↑↓

NL

RECENSIES

96 MADELEINE BEEKMAN

Het ontstaan van taal

KRISTEL DORELEIJERS

Superbrabants

MELISSA SCHURING

Expeditie jongerentaal

COLUMN

100 **VERENIGDESTAATS**

MARTEN VAN DER MEULEN

GESCHIEDENIS

102 **MERCATOR STAAT WEER OP DE KAART**

SACHKA VINCENT

106 **NEDERLAND BEDWONG DE ZEE DANKZIJ VLAMINGEN**

ERIC VAN HOOYDONK

112 **POSTKOLONIALE GESCHIEDENIS VAN EUROPA HERBEKEKEN**

NADIA NSAYI

COLUMN

120 **FEMINISME, DE MUSICAL**

LOTTE JENSEN

LITERATUUR

- 122 **HET LACHENDE ADDERTJE
VAN JOLANDA KOOIJMANS**
STEFFIE VAN NESTE

RECENSIES

- 130 DOMINIQUE DE GROEN
Corpus Britney
- 132 JOKE VAN LEEUWEN
Plooi u in tweeën
- 134 ASTRID HAERENS
Erosie
- 136 PIM CORNELUSSEN
Tot de zon zwelt
- DAVID HUYGHE
Olifantenvleugels
- BO VANLUCHENE
De transformatiemachine
- RODANTE VAN DER WAAL
Op navelhoogte de kans

DERBY DER LAGE LANDEN

- 140 **ROTI EN RIJSTTAFEL**
ANOUK VAN KAMPEN
- 144 **EEN SPAANS ALVA-MANNETJE**
HERR SEELE
-
- 142 **COLOFON**
- 143 **STEUN & GIFTEN**

TOM CHRISTIAENS

Hoofdredacteur

HET BELANG VAN EEN BROZE VREDE

Op 8 november 1576 sloten de zeventien gewesten van de Habsburgse Nederlanden in Gent een akkoord dat de geschiedenis zou ingaan als de Pacificatie van Gent. Daarmee wilden zij een einde maken aan de tirannieke heerschappij van de Spaanse koning Filips II. Zijn strenge centrale bestuur, de hoge belastingen, de vervolging van protestanten en zijn harde repressie tegen het verzet hadden de Nederlanden diep verdeeld. Sinds 1568 woedde een opstand tegen het Spaanse gezag die zou uitgroeien tot de Tachtigjarige Oorlog.

De onmiddellijke aanleiding voor de Pacificatie waren muitende Spaanse soldaten die moordend en plunderend door de Lage Landen trokken. De verontwaardiging was zo groot dat ook koningsgezinde gewesten in het verweer kwamen. Noordelijke en zuidelijke provincies besloten hun religieuze en politieke verschillen tijdelijk opzij te zetten. In Gent spraken zij af gezamenlijk de Spaanse troepen uit de Nederlanden te verdrijven, de oude rechten en privileges van de gewesten te herstellen en voorlopig de vrede te bewaren tussen katholieken en protestanten.

Deze politieke en militaire alliantie was een opmerkelijke poging om de Nederlanden bijeen te houden. Maar het experiment bleek broos. De spanningen tussen Noord en Zuid laaiden snel weer op. Uiteindelijk gingen beide hun eigen weg, met verstrekkende gevolgen.

Al in 1579 verzoenden de overwegend katholieke zuidelijke gewesten zich met de Spaanse koning in de Unie van Atrecht. De protestantse, veelal noordelijke gewesten zetten de strijd tegen Filips II voort met de Unie van Utrecht. Zo kwam het tot een breuk tussen de Noordelijke en de Zuidelijke Nederlanden en verdween een belangrijk symbool van eenheid.

Hoewel de Pacificatie geen blijvende vrede bracht, bleef zij mondesmaat doorwerken in de geschiedschrijving en publieke herinnering. Vanaf de negentiende eeuw werd het akkoord geregeld ingezet voor ideologische doeleinden. Belgische patriotten, antiklerikalen, Vlaams-nationalisten en Groot-Nederlanders beriepen zich elk op hun eigen manier op het verdrag. In Nederland bleef de aandacht eerder uitgaan naar andere gebeurtenissen uit de Opstand, zoals de inname van Den Briel door de watergeuzen. Zo kreeg dezelfde woelige historische periode telkens een andere invulling.

Dat maakt de Pacificatie tot een typisch onderwerp voor *de lage landen*. Al bijna zeventig jaar vertellen wij verhalen over wat Vlaanderen en Nederland onderscheidt én verbindt: over gedeelde geschiedenis zonder gedeelde conclusies, en over culturele verwantschap zonder vanzelfsprekende eenheid.

De Pacificatie van Gent roept vragen op die vandaag herkenbaar zijn

In dit nummer onderzoeken we niet alleen wat de Pacificatie was, maar ook wat zij heeft voortgebracht. We kijken naar de gebeurtenissen die tot het akkoord leidden en naar de hoofdrolspelers die het mogelijk maakten. We volgen Willem van Oranje in zijn streven naar eenheid en verdraagzaamheid, en bezoeken het Gent van schilder-schrijver Lucas d'Heere, dat kortstondig een calvinistische stadsrepubliek was. We bekijken hoe Spaanse politici, militairen en burgers deze revolutionaire episode beleefden en hoe de herinnering aan het vredesverdrag in België en Nederland een eigen leven is gaan leiden.

Maar de Pacificatie was meer dan een politiek en militair gegeven. Ze leefde ook voort in literatuur, theater en prentkunst. Ze klonk door in rederijksverzen, pamfletten en gedichten, zoals *Clachte der Nederlanden*, waarin de Lage Landen worden voorgesteld als wingewest van de hebzuchtige Spaanse machthebbers. Via de prenten van Philips Galle krijgen we een inkijk in het intellectuele en artistieke netwerk van de zestiende eeuw, waarin drukkers, cartografen, humanisten en kunstenaars ideeën over de grenzen heen verspreidden. Zelfs in de taal liet het vredesakkoord sporen na: het woord “pacificatie” zelf vond dankzij het Gentse verdrag ingang in het Nederlands. Dat juist in deze periode de contouren zichtbaar werden van een bovenregionaal Nederlands dat elke burger zou begrijpen, is geen detail. Ideeën reizen niet alleen via bestuurders, soldaten en verdragen, maar ook via boeken, beelden en woorden.

De bijdragen in ons dossier tonen hoe één kortstondige gebeurtenis uit de zestiende eeuw toch een lange culturele en historische nasleep heeft. Ze laten zien hoe geschiedenis wordt herinnerd, herdacht, betwist en telkens opnieuw geïnterpreteerd.

Juist daarin schuilt de blijvende betekenis van de Pacificatie – en net daarom wordt die historische gebeurtenis in haar thuisstad Gent een jaar lang herdacht met lezingen, expo's, podcasts en meer. Ze roept immers vragen op die ook vandaag herkenbaar zijn. Hoe kunnen mensen met uiteenlopende overtuigingen samenleven? Hoe verzoen je lokale belangen met een groter geheel? En hoe houd je een gemeenschap bijeen wanneer religieuze, culturele of ideologische verschillen steeds scherper worden? De antwoorden die men in 1576 formuleerde, behoren tot die tijd. De vragen zelf hebben weinig aan actualiteit verloren.

Vierhonderdvijftig jaar na de Pacificatie nodigen wij u uit om opnieuw naar dit bijzondere moment uit de geschiedenis van de Lage Landen te kijken.

Veel leesplezier.

Het Pacificatiedossier werd gerealiseerd met steun van Stad Gent. Alle info over het herdenkingsjaar is te lezen op stad.gent/pacificatie.

EEN VREDE VOOR EVEN

In 1576 vormden de Habsburgse Zeventien Provinciën een front tegen de muitende Spaanse troepen van koning Filips II. In de Pacificatie van Gent kwamen ze overeen dat die weg moesten uit de Nederlanden. Daarnaast overstegen de koningsgetrouwe en de opstandige gewesten hun verschillen: vervolging om het geloof zou stoppen, en er kwam een belofte van vriendschap en samenwerking. Maar zo snel als het akkoord op papier stond, zo broos bleek de vrede. Hoe kwam dat?

GUIDO MARNEF, EMERITUS-HOGLERAAR GESCHIEDENIS (UNIVERSITEIT ANTWERPEN)

Op 19 oktober 1576 begonnen vertegenwoordigers van de opstandige gewesten Holland en Zeeland in het stadhuis van Gent besprekingen met afgevaardigden van de overige gewesten van de Habsburgse Nederlanden, die op dat moment nog trouw waren aan de Spaanse koning Filips II. Ze wilden tot vrede in de door oorlog getroffen Lage Landen komen.

Amper tien dagen later, op zondag 28 oktober, bereikten beide partijen al een akkoord. Op 8 november werd de tekst ondertekend door de in Gent aanwezige onderhandelaren, en nog dezelfde dag werden de belangrijkste punten van het akkoord voorgelezen vanaf de pui van het Gentse stadhuis. Het “tractaet van pacificatie oft vredehandel”, dat de geschiedenis zou ingaan als de *Pacificatie van Gent*, was verrassend snel tot stand gekomen – en dat had alles te maken met de historische context.

GROEIENDE ONVREDE

Vanaf de zomer van 1576 kwamen de politiek-militaire ontwikkelingen in een stroomversnelling terecht. De oorlog in de Nederlanden sleepte toen al acht jaar aan. Het machtige Spaanse leger van koning Filips II en de door hem gezonden landvoogden Alva en Requesens waren er niet in geslaagd om de opstandige beweging die door Willem van Oranje werd geleid de kop in te drukken.

Sinds de inname van Den Briel door de watergeuzen op 1 april 1572 gingen een aantal Hollandse en Zeeuwse steden over naar het opstandige kamp en probeerde Oranje zijn machtsbasis in die twee gewesten te verstevigen. Tegelijkertijd kwamen binnen eenzelfde stad of gewest katholieke en protestantse burgers tegenover elkaar te staan. De concrete machtsverhoudingen bepaalden gewoonlijk welke groep de bovenhand haalde. Religieuze onderdrukking en gedwongen migratie waren vaak het gevolg. De Opstand in de Nederlanden bleek meer en meer het karakter van een burgeroorlog aan te nemen.

Reinier Vinkeles, *De afkondiging van de Pacificatie van Gent voor het Gentse stadhuis, 1787*

© Rijksmuseum, Amsterdam

Het drieste optreden van de Spaanse soldaten zou in de zomer van 1576 inwoners uit de koningsgetrouwe en opstandige gewesten dichter bij elkaar brengen. Onvrede veroorzaakt door militaire overlast was niet nieuw. De inkwartiering van Spaanse soldaten en vooral de “furies” van Alva, die veel menselijk leed en materiële schade aanrichtten, stootten ook bij goede katholieken op scherpe kritiek.

Het hek was helemaal van de dam toen, na het Spaanse staatsbankroet van 1575, de al lang onderbetaalde Spaanse soldaten op grote schaal aan het muiten sloegen. De furie die de muitende soldaten in juli 1576 in Aalst aanrichtten, zorgde in de koningsgetrouwe gewesten voor een ommekeer in de publieke opinie en voedde de anti-Spaanse sentimenten. De Raad van State – die sinds

het overlijden van Luis de Requesens in maart bevoegdheden van de landvoogd had overgenomen – verklaarde de Spaanse troepen tot rebellen en vijanden van het land.

EEN SNEL BEREIKT VREDESAKKOORD

Op initiatief van de Staten van Brabant werd in Brussel de Staten-Generaal samenge-roepen, een voorrecht dat traditioneel alleen aan de vorst of zijn landvoogd toekwam. De in Brussel verzamelde vertegenwoordigers van de Staten van Brabant, Vlaanderen, Henegouwen en andere koningsgetrouwe gewesten namen contact op met Oranje en de opstandige gewesten Holland en Zeeland om vredesonderhandelingen te beginnen. Ze konden daarbij aanknopen bij de vredesbesprekingen die in 1575 in Breda waren gevoerd maar vanwege het religievraagstuk waren mislukt.

Oranje speelde handig in op de onvrede en angst in Vlaanderen en Brabant. Hij propageerde er een patriottisch programma waarin de tirannie van de Spanjaarden aan de kaak werd gesteld en vanouds gekoesterde vrijheden en privileges in ere werden hersteld.

In het akkoord dat de onderhandelaars in Gent al na tien dagen bereikten, werd een algemene amnestie afgekondigd voor alle inwoners uit de Nederlanden. Ook werd afgesproken dat Holland, Zeeland en de overige gewesten voortaan een “vaste en onverbreekelike vrintschap ende vrede” in stand zouden houden. Daarnaast zouden ze ijveren voor een vertrek van alle vreemde soldaten in Spaanse dienst. Voor het

godsdienstvraagstuk vonden de onderhandelaars ook nu geen oplossing. Ze schoven de kwestie door naar een toekomstige vergadering van de Staten-Generaal. In afwachting zou in de door Oranje gedomineerde gewesten een status quo gehandhaafd blijven en schortte men elders de ketterijplakkaten op.

UITEENLOPENDE INTERPRETATIES EN VERWACHTINGEN

De inwoners van zowat alle gewesten moeten het aangekondigde vertrek van de vreemde troepen op gejuich hebben onthaald, net als het perspectief opnieuw vrij te kunnen reizen in de Nederlanden. De onderhandelaars en gezagsdragers van de koningsgetrouwe gewesten waren er zich wellicht van bewust dat ze onder druk van de tijdsomstandigheden een compromis hadden gesloten met Oranje en zijn opstandige provincies dat voor de Spaanse koning op verschillende punten te ver ging. Dat in de opstandige en koningsgezinde gewesten licht gewijzigde versies van de Pacificatie werden gepubliceerd, toont mooi aan hoe er toch verschillende gevoelens en verwachtingen bleven leven.

Het nieuws van de Pacificatie verspreidde zich in ieder geval snel in de Lage Landen. Leiden maakte het bericht van het bereikte akkoord al van stadswege bekend op 31 oktober, ruim een week voor het Pacificatietraktaat formeel ondertekend en afgekondigd werd.

Dat de inschatting van de Pacificatie verschilde naargelang plaats en context blijkt mooi uit het dagboek van Wouter Jacobsz, een monnik die het opstandige Gouda verlaten had en een toevlucht had gezocht in Amsterdam, één van de weinige grote Hollandse steden die in het najaar van 1576 nog trouw was aan de Spaanse koning. Wouter Jacobsz noteerde al op 4 november dat het nieuws over een in Gent gesloten vredesakkoord gearriveerd was en hij voegde er hoopvol aan toe “dat die catholieke religie soude floreren”. Een goede maand later, op 7 december, werd de Pacificatie in Amsterdam gepubliceerd. Diezelfde avond werden in de stad vreugdeschoten gelost en vreugdevuren aangestoken. Volgens Wouter voelden velen zich getroost omdat ze hoopten dat de handel zich dankzij de vrede zou herstellen. Maar de volgende dag veroordeelde de pastoor in de Oude Kerk van op de kansel de vreugde-uitingen. Volgens hem was de gepubliceerde vrede een “geuzenvrede” die de katholieke religie zou benadelen. Degenen die gevierd hadden, zouden volgens hem dan ook branden in de hel, tenzij ze boetedoening deden.

Niet alleen in het katholieke Amsterdam, maar ook in de zuidelijke koningsgetrouwe gewesten waren er katholieken die het moeilijk hadden met de Pacificatie. Het moeilijkst lagen de zaken in Antwerpen. In de door Alva gebouwde citadel was nog altijd een garnizoen in Spaanse dienst gelegerd en de Antwerpse stadsbestuurders stelden zich daarom uiterst voorzichtig op. Te verregaande tegemoetkomingen aan de nieuwe koers van de Staten-Generaal en Willem van Oranje kon represailles uitlokken en een nieuwe Spaanse Furie was het laatste wat de stadsbestuurders zich op de hals wilden halen. De Pacificatie van Gent was in Antwerpen dan ook niet gepubliceerd.

Frans Hogenberg, *De inname van Aalst door Spaanse soldaten, 1576*, Frans Hogenberg © Rijksmuseum, Amsterdam

In januari 1577 veroordeelde de stedelijke vierschaar nog zes doopsgezinden tot de brandstapel hoewel de Pacificatie de ketterijplakkaten had opgeschort.

HET EEUWIG EDICT

Ondertussen bleven katholieke gezagsdragers worstelen met de toegevingen uit de Pacificatie. Het was in Gent makkelijk geweest om elkaar te vinden in de afkeer voor de excessen van het Spaanse leger, maar de tegenstellingen op religieus vlak waren daarmee niet weggewerkt. Bovendien beseften zij dat ze onderhandelingen zouden moeten aanknopen met Don Juan, die door Filips II was aangewezen als nieuwe landvoogd en in november in Luxemburg was aangekomen.

Don Juan zag in de Pacificatie een aanslag op de koninklijke soevereiniteit en was van oordeel dat met ketters en rebellen niet te handelen viel. De bemiddeling van keizerlijke diplomaten zorgde ervoor dat de impasse tussen Don Juan en vertegenwoordigers van de koningsgetrouwe Staten-Generaal doorbroken werd.

Onderhandelingen leidden tot het Eeuwig Edict van 12 februari 1577, waarbij de landvoogd de Pacificatie van Gent in “katholieke zin” erkende. Volgens het edict zou Don Juan zijn ambt van landvoogd pas kunnen aanvaarden wanneer de vreemde soldaten de Lage Landen hadden verlaten, en beloofden de Staten-Generaal dat zij overal de katholieke religie zouden handhaven. Het spreekt vanzelf dat Oranje en zijn medestanders het niet eens konden zijn met die bijsturing.

Pieter Claeissens de Jonge, *De allegorie van de vrede in de Nederlanden in 1577, 1577*

© Groeningemuseum, Brugge

Toch waren er na de totstandkoming van het Eeuwig Edict gezagsdragers die hun hoop op het einde van de oorlog en op eendracht tussen de provincies niet opgaven. Van dat optimisme getuigt een schilderij dat een allegorie van de vrede in de Nederlanden voorstelt en in 1577 wellicht in opdracht van het Brugse stadsbestuur vervaardigd werd door Pieter Claeissens de Jonge. Op de triomfwagen troont in het midden Vrede, omringd door Liefde en Eendracht. Links juichen vrouwen die de zeventien Nederlandse provincies personifiëren de wagen toe en rechts duwen vertegenwoordigers van de gewestelijke Staten de zegekar. Zo'n voorstelling paste mooi in het streven naar vrede en eenheid dat in de Pacificatie van Gent besloten was. Toch was het een geïdealiseerd beeld dat al vlug door de realiteit ingehaald werd.

Om te beginnen had Oranje de katholieke interpretatie van het edict nooit erkend en in de maanden na de afkondiging bleek al vlug hoe vooral het religievraagstuk een splijtzwam bleef. Wanneer een ontgoochelde Don Juan zich in september 1577 bij verrassing meester maakte van de citadel van Namen, kwam het tot een breuk met de Staten-Generaal en begonnen wederzijdse oorlogsvoorbereidingen.

Vanaf het najaar van 1577 kozen verschillende Brabantse en Vlaamse steden voor de opstandige beweging van Willem van Oranje. Het was het begin van de zogenaamde “calvinistische republieken”, waarin calvinisten de sleutels van de stedelijke macht in handen namen. De religievredes die in deze steden vanaf 1578, mede onder druk van Oranje, tot stand kwamen, fungeerden vooral als een hefboom voor calvinistische expansie en luidden het begin in van de geleidelijke onderdrukking van de katholieke gemeenschap. Dat proces was het resultaat van de polarisatie van de Opstand. Katholieken, en vooral clerici, werden door de nieuwe machthebbers meer en meer gezien als politiek onbetrouwbaar. Omstreeks 1580 was het duidelijk dat het streven van Oranje om de geloofsgemeenschappen in de Nederlanden samen te houden in de strijd tegen de “Spaanse tirannie” gefaald had.

De jaren na de afkondiging van de Pacificatie geven dan ook een antwoord op de vraag of die Pacificatie langetermijneffecten had. De in Gent samengekomen onderhandelaars waren het eens geraakt onder druk van de bijzonder precaire tijdsomstandigheden en vonden elkaar snel in de eis tot de terugtrekking van de vreemde troepen. Maar het hete hangijzer van het religievraagstuk werd vooruitgeschoven, en al vlug bleek dat katholieken en protestanten andere accenten legden bij de interpretatie van het Pacificatietraktaat. De in Gent bereikte eenheid bleek slechts kortstondig en ook de aanzetten tot een meer tolerante religiepolitiek bleken moeilijk te verwezenlijken in een klimaat dat door oorlog en politieke strijd geteisterd werd.

Toch belandden de intenties van de Pacificatie niet definitief in de prullenmand. De Unie van Utrecht die in januari 1579 tot stand kwam en die in de toekomstige Republiek der Verenigde Provinciën als een soort bondswet zou fungeren, legde de verantwoordelijkheid voor de religiekwestie in artikel 13 bij de afzonderlijke provincies. Het bepaalde “dat eenieder in zijn religie vrij zal mogen blijven en dat men niemand uit oorzaak van zijn religie zal mogen achterhalen of onderzoeken, daarbij volgende de Pacificatie te Gent gemaakt.” Zo was op zijn minst gewetensvrijheid gewaarborgd – en de in Gent vergaderde onderhandelaars hadden daarvoor in het najaar van 1576 een voorzet gegeven.

TIJDLIJN VAN DE PACIFICATIE

Willem van Oranje

AANLOOP

1566 BEELDENSTORM

In veel steden breken protestanten de kerken open en vernielen katholieke beelden. Dat leidt tot felle repressie door de Spaanse koning Filips II, zoon van Karel V en landsheer van de Nederlanden.

1567 AANKOMST ALVA

Filips II stuurt de hertog van Alva als landvoogd naar de Nederlanden om orde op zaken te stellen. Hij richt de Raad van Beroerten ('Bloedraad') op en voert een streng bewind tegen beeldenstormers en opstandige edelen.

1568 INVASIE VAN ORANJE

De eerste van meerdere gewapende invallen in de Spaanse Nederlanden in opdracht van Willem van Oranje, leider van de opstand.

1572 INNAME VAN DEN BRIEL

De watergeuzen (opstandelingen die van op zee opereren) veroveren het stadje Den Briel op een Spaans garnizoen. De opstand in de Noordelijke Nederlanden breidt zich uit. Oranje krijgt een stevige machtsbasis in Holland en Zeeland, en probeert steun voor het verzet te vinden bij zuidelijke gewesten.

1573 NIEUWE LANDVOOGD

Requesens vervangt de hertog van Alva. Hij moet de gemoederen bedaren.

1575 UNIE VAN DORDRECHT

Samenwerkingsverband tussen de opstandige gewesten Holland en Zeeland.

1575 OVERLEG IN BRED A

Vredesbesprekingen tussen de opstandelingen en landvoogd Requesens lopen stuk op religieuze verschillen.

1575 SPAANS STAATSBANKROET

De al lang onder- of onbetaalde Spaanse soldaten slaan op grote schaal aan het muiten.

1576 REQUESENS STERFT

Door de plotse dood van de landvoogd van de Nederlanden ontstaat er een machtsvacuüm. De koningsgezinde Raad van State, de belangrijkste adviesraad van landsheer Filips II, neemt voorlopig het gezag waar.

1576 PLUNDERING VAN AALST

De muitende soldaten zorgen voor een ommekeer in de publieke opinie en voeden de anti-Spaanse sentimenten.

PACIFICATIE VAN GENT

1576 EERSTE VERGADERING

(19 OKTOBER) Willem van Oranje brengt de vertegenwoordigers van alle zeventien gewesten van de Nederlanden voor het eerst samen in Gent. Hij is er zelf niet, wel zijn kompaan Filips van Marnix van Sint-Aldegonde.

1576 AKKOORD (28 OKTOBER)

De onderhandelaars van de in Gent vertegenwoordigde gewesten bereiken een tekst waar ze allemaal achter kunnen staan. Hun oversten moeten die nog ondertekenen.

Filips II

1576 NIEUWE LANDVOOGD (3 NOVEMBER) Don Juan (Jan of Juan van Oostenrijk) volgt Requesens op.

1576 SPAANSE FURIE (4 NOVEMBER) Spaanse troepen plunderen Antwerpen, er vallen duizenden doden. Dat schokt alle gewesten en versnelt het verlangen naar eenheid.

1576 ONDERTEKENING (8 NOVEMBER) De opstandige en koningsgetrouwe Nederlandse gewesten sluiten in Gent een overeenkomst om samen de Spaanse troepen uit het land te verdrijven, onderling religieuze conflicten te vermijden en intern te streven naar religieuze verdraagzaamheid.

1577 UNIES VAN BRUSSEL In twee verdragen worden de afspraken van de Pacificatie bevestigd. Don Juan belooft de Spaanse troepen terug te trekken, de koningsgetrouwe gewesten beloven hem te erkennen als landvoogd van de Nederlanden. Ook moeten zij overal de katholieke godsdienst handhaven. Dat ligt moeilijk bij Oranje en co. De religieuze spanningen blijven sluimeren.

UITEENVALLEN

1577 CALVINISTISCHE RADICALISERING Religieuze spanningen escaleren. De stad Gent radicaliseert: katholieken worden vervolgd, kerken geplunderd. Er ontstaat een calvinistische republiek. Dat gebeurt onder meer ook in Brussel, Brugge en Antwerpen.

1579 UNIE VAN ATRECHT Een aantal vooral Franstalige zuidelijke gebieden (o.a. Artesië en Henegouwen) zoekt opnieuw toenadering tot Filips II en spreekt af het katholicisme te verdedigen. De eenheid in de Nederlanden brokkelt af.

1579 UNIE VAN UTRECHT Protestantse noordelijke gewesten verenigen zich in een defensieve unie, een militair en politiek verbond tegen Spanje. Ook opstandige Vlaamse en Brabantse steden sluiten zich hierbij aan.

1581 PLAKKAAT VAN VERLATINGHE De opstandige gewesten van de Unie van Utrecht zweren Filips II af als hun landshoofd. Dit is het begin van een beweging die in 1588 leidt tot de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden.

1584 ORANJE VERMOORD In Delft wordt Willem van Oranje met een pistoolschot gedood.

1584 GENT VALT Spaanse troepen heroveren de calvinistische republiek Gent na een langdurig beleg. Het katholieke gezag wordt hersteld.

1585 VAL VAN ANTWERPEN Soldaten in Spaanse dienst nemen de Scheldestad in. De val van Antwerpen zou een kantelpunt blijken in de Opstand en uiteindelijk leiden tot een scheiding tussen Noord (Republiek) en Zuid (Spaans-Habsburgse Nederlanden).